

Ihmisoikeuskasvatus ja -koulutus Suomessa

Människorättsfostran och
-utbildning i Finland

Suosituksset

Rekommendationer

IHMISOIKEUSKESKUKSEN ja sen valtuuskunnan laatimat suositukset ihmisoikeuskasvatuksen ja -koulutuksen edistämiseksi Suomessa on julkaistu aiemmin osana Keskuksen helmikuussa 2014 julkaisemaa kansallista selvitystä.

MÄNNISKORÄTTSCENTRETS och dess delegations rekommendationer för främjande av människorättsfostran och -utbildning i Finland har tidigare publicerats som en del av den nationella utredning som Centret publicerade i februari 2014.

© Ihmisoikeuskeskus 2015

ISBN 978-952-7117-12-5

Taitto: Inari Savola

Ihmisoikeusvaltuuskunnan suositukset ihmisoikeuskasvatuksen ja -koulutuksen edistämiseksi Suomessa

Människorättsdelegationens rekommendationer för främjande av mänskiorättsfostran och -utbildning i Finland

- 1. Valtioneuvoston tulee laatia ihmisoikeuskasvatusta ja -koulutusta koskeva toimintaohjelma**
 - 2. Ihmisoikeudet on sisällytettävä kaikkeen kasvatukseen ja koulutukseen**
 - 3. Ihmisoikeuskasvatuksen tulee tukea ja edistää ihmisoikeuksia kunnioittavan toimintaympäristön toteutumista**
 - 4. Opettajien ja kasvattajien ihmisoikeusosaamista on vahvistettava**
 - 5. Viranhaltijoiden ja muiden julkisia tehtäviä hoitavien ihmisoikeusosaaminen on varmistettava**
 - 6. Ihmisoikeusoppimateriaaleja ja -opetusmenetelmiä on kehitettävä**
 - 7. Ihmisoikeusopetusta, -kasvatusta ja -osaamista on seurattava, arvioitava ja kehitettävä**
- 1. Statsrådet bör utarbeta ett handlingsprogram för mänskiorättsfostran och mänskiorättsutbildning**
 - 2. De mänskliga rättigheterna bör integreras i all fostran och utbildning**
 - 3. Människorättsfostran bör stödja och främja en verksamhetsmiljö som respekterar de mänskliga rättigheterna**
 - 4. Lärarnas och fostrarnas mänskiorättskunnande bör stärkas**
 - 5. Det bör säkerställas att tjänsteinnehavare och andra som sköter offentliga uppdrag har tillräckligt mänskiorättskunnande**
 - 6. Läromedel och undervisningsmetoder i mänskliga rättigheter bör utvecklas**
 - 7. Undervisningen och fostran i mänskliga rättigheter samt mänskiorättskunnande bör följas upp, utvärderas och utvecklas**

1

Valtioneuvoston tulee laatia ihmisoikeuskasvatusta ja -koulutusta koskeva toimintaohjelma

Statsrådet bör utarbeta ett handlingsprogram för människorättsfostran och människorättsutbildning

OIKEUS IHMISOIKEUSKOULUTUKSEEN on itsessään ihmisoikeus, jonka toteuttaminen on valtion velvollisuus. Valtioneuvoston tulee laatia erillinen ihmisoikeuskasvatusta koskeva toimintaohjelma ihmisoikeuskasvatuksen ja -koulutuksen systemaattisen ja koordinoitun toimeenpanon varmistamiseksi koko koulutusjärjestelmässä. Toimintaohjelmaan tulee kirjata yleiset ja koulutusala- ja koulutusastekohtaiset tavoitteet, toimenpiteet ja vastuutahot. Toimintaohjelmassa tulee myös määritellä ihmisoikeuskasvatuksen ja -koulutuksen sisällölliset tavoitteet, seuranta ja indikaattorit.

Miksi tätä tarvitaan?

Oikeus ihmisoikeuskoulutukseen ei vielä toteudu Suomessa kansainvälisten sitoumusten mukaisesti. Ihmisoikeusaiheisia ja ihmisoikeustavoitteita edistäviä oppisisältöjä on käytössä eri koulutusaloilla ja oppilaitoksissa. Kenttää leimaavat kuitenkin suppeat sisällöt, epäyhtenäiset käytännöt ja opintojen valinnaisuus. Ihmisoikeuskasvatuksen ja -koulutuksen toteutu-

RÄTTEN TILL MÄNNISKORÄTTSUTBILDNING är i sig en mänsklig rättighet som staten är skyldig att förverkliga. Statsrådet bör utarbeta ett särskilt handlingsprogram för människorättsfostran för att säkerställa att människorättsfostran och människorättsutbildning genomförs systematiskt och samordnat inom hela utbildningssystemet. Handlingsprogrammet bör innehålla mål, åtgärder och ansvariga instanser som är dels allmänna, dels specifika för varje utbildningsområde och utbildningsnivå. I handlingsprogrammet bör man också definiera innehållsmålen, uppföljningen och indikatorerna för människorättsfostran och människorättsutbildning.

Varför behövs det här?

Rätten till människorättsutbildning förverkligas ännu inte i Finland på det sätt som de internationella åtagandena förutsätter. Studieinnehåll som handlar om de mänskliga rättigheterna och främjar människorättsmålen är i bruk inom olika utbildningsområden och vid olika läroanstalter. Snäva innehåll, oenhetlig praxis

minen on liikaa kansalaisjärjestöjen, yksittäisten koulutuksen järjestäjien ja opettajien vastuulla. Tämä osoittaa, että ihmisoikeuskoulutuksen velvoittavuutta ei täysin tiedosteta.

och studier som är valfria i stället för obligatoriska är dock utmärkande i sammanhanget. Genomförandet av människorättsfostran och människorättsutbildning vilar i alltför hög grad på frivilligorganisationer samt på enskilda utbildningsanordnare och lärare. Det här visar att man inte är helt medveten om människorättsutbildningens tvingande karaktär.

Toimenpiteet – Miten tätä edistetään?

Valtioneuvoston tulee laatia ihmisoikeuskasvatusta ja -koulutusta koskeva toimintaohjelma, jossa määritellään yleiset ja koulutusala- ja koulutusastekohtaiset tavoitteet, toimenpiteet, vastuutahot ja seuranta.

Åtgärder – Hur främja det här?

Statsrådet bör utarbeta ett handlingsprogram för människorättsfostran och människorättsutbildning där det anges ansvariga instanser, åtgärder och målsättningar, som är dels generella, dels specifika för varje utbildningsområde och utbildningsnivå. I programmet bör det också fastställas hur uppföljningen skall ske.

2

Ihmisoikeudet on sisällytettävä kaikkeen kasvatukseen ja koulutukseen

De mänskliga rättigheterna bör integreras i all fostran och utbildning

SEKÄ IHMISOIKEUKSIEN PERUSTANA olevat arvot että niitä määrittävät normit ja valvontamekanismit tulee sisällyttää kaikkeen koulutukseen ja kasvatukseen. Ne on systemaattisesti ja kattavasti huomioitava kaikessa koulutusta ja kasvatusta koskevassa ohjauksessa ja sääntelyssä, toimeenpanossa, arvioinnissa ja seurannassa.

Miksi tätä tarvitaan?

Ihmisoikeuksien edistäminen on kirjattu perusopetuksen tavoitteeksi ja opetussuunnitelman perusteiden arvopohjaan sekä lisätty historian opetuksen ainesisältöön. Ihmisoikeudet on huomioitu vaihtelevalla tavalla myös muiden koulutusalojen ja -asteiden opetussuunnitelmien perusteissa. Tämä ei kuitenkaan ole riittänyt varmistamaan ihmisoikeuskasvatuksen ja -koulutuksen toimeenpanoa ja käytännön toteutumista. Erityisesti ihmisoikeusnormien ja -mekanismien opetus on usein puutteellista eikä niiden velvoittavuuteen kiinnitetä riittävästi huomiota.

DE VÄRDEN SOM LIGGER till grund för de mänskliga rättigheterna samt människorättsnormerna och övervakningsmekanismerna bör tas med i all utbildning och fostran. De bör beaktas systematiskt och heltäckande i all utbildning och fostran samt vid styrningen, regleringen, utvärderingen och uppföljningen av dem.

Varför behövs det här?

Främjande av de mänskliga rättigheterna anges som mål för den grundläggande utbildningen och nämns i läroplansgrunderna för den, som en del av värdegrunden. Det har dessutom skrivits in i historieundervisningens ämnesinnehåll. De mänskliga rättigheterna beaktas på varierande sätt också i läroplansgrunderna för andra utbildningsområden och utbildningsnivåer. Det här har emellertid inte varit nog för att säkerställa att människorättsfostran och människorättsutbildning genomförs i praktiken. Särskilt undervisningen om människorättsnormer och människorättsmekanismer är ofta bristfällig, och det beaktas inte i tillräcklig hög grad att normerna och mekanismerna har tvingande verkan.

Toimenpiteet – Miten tätä edistetään?

- Ihmisoikeuskasvatus ja -koulutus on toimeenpantava eri koulutusaloilla ja -asteilla kokonaisuutena, joka kattaa ihmisoikeuskasvatuksen kansainvälisen määritelmän koko sisällön: arvot, normit, mekanismit, toimintaympäristön sekä voimaantumisen tavoitteen.
- Ihmisoikeuskasvatuksen ja -koulutuksen toimeenpano on kirjattava
 - * kaikkeen koulutusta koskevaan lainsäädäntöön
 - * keskeisiin koulutusta ja lapsi- ja nuorisotyötä ohjaaviin ministeriöiden ja valtioneuvoston hyväksymiin ohjelmiin ja valtavirtaistettava muihin relevantteihin ohjelmiin ja linjauksiin, joiden ihmisoikeusperustaisuutta on lisäksi vahvistettava
 - * koulutusala- ja -astekohtaisiin opetussuunnitelman perusteisiin ja vastaviin linjauksiin, osana oikeusperustaa, ei ainoastaan arvopohjaan
 - * koulutusala- ja -astekohtaisiin ja paikallistason opetussuunnitelmiin
- Koulutusala- ja koulutusastekohtaisesti on määriteltävä ihmisoikeuskasvatukselle ja -koulutukselle sitovat ja kunkin koulutusalan erityistarpeet huomioivat minimisisällöt.
- Vapaan sivistystyön piirissä toteutettua ihmisoikeuskasvatusta tulee edistää ja tukea, jotta tavoitetaan muun koulutusjärjestelmän ulkopuolelle jäävät väestöryhmät.

Åtgärder – Hur främja det här?

- Inom olika utbildningsområden och på olika utbildningsnivåer bör människorättsfostran och människorättsutbildningen genomföras som en helhet som omfattar samtliga aspekter av den internationella definitionen av begreppet: värden, normer, mekanismer, verksamhetsmiljö och målet om egenmakt.
- Genomförandet av människorättsfostran och människorättsutbildning bör skrivas in i
 - * all utbildningsrelaterad lagstiftning
 - * de viktigaste program som ministerierna och statsrådet godkänner och som styr utbildningen och barn- och ungdomsarbetet. Genomförandet bör integreras även i övriga relevanta program och riktlinjer. Dessutom bör det människorättsbaserade förhållningssättet i programmen och riktlinjerna stärkas.
 - * läroplansgrunderna för olika utbildningsområden och utbildningsnivåer samt motsvarande riktlinjer, som en del av både rättsgrunden och värdegrunden
 - * läroplaner som är specifika för olika utbildningsområden och utbildningsnivåer samt lokala läroplaner
- Utbildningsområdes- och utbildningsnivåspecifikt gäller det att fastställa sådana bindande minimiinhåll för människorättsfostran och människorättsutbildningen som tar hänsyn till varje utbildningsområdes särbehov.
- Den människorättsfostran som ges inom det fria bildningsarbetet bör främjas och stödjas för att de befolkningsgrupper som inte är delaktiga i något annat utbildningssystem skall nås.

3

Ihmisoikeuskasvatuksen tulee tukea ja edistää ihmisoikeuksia kunnioittavan toimintaympäristön toteutumista

Människorättsfostran bör stödja och främja en verksamhetsmiljö som respekterar de mänskliga rättigheterna

IHMISOIKEUDET KUULUVAT KAIKILLE. Ihmisoikeuskasvatuksen tulee tukea ja edistää ihmisoikeuksien ja ihmisoikeusperiaatteiden, kuten yhdenvertaisuuden, syrjinnän kiellon ja osallisuuden toteutumista niin oppisisällöissä kuin oppilaitosten toimintaympäristössä ja -kulttuurissa, digitaalinen toimintaympäristö mukaan lukien.

Ihmisoikeuskoulutuksen tulee olla esteetöntä ja kaikkien saavutettavissa. Inklusiota tulee edistää opetuksen pääsääntöisenä toimintaperiaatteena huomioiden kuitenkin erilaisten oppijoiden tarpeet ja oikeudet.

Ihmisoikeusystävällisen toimintaympäristön toteutuminen edellyttää, että kaikessa koulutuksessa järjestelmällisesti edistetään erityissuojaa tarvitsevien yksilöiden ja ryhmien oikeuksien toteutumista ja tietoa näistä oikeuksista.

Erytissuojan tarpeessa voivat usein olla esimerkiksi kielellisiin, kulttuurisiin, uskonnollisiin tai katsomuksellisiin vähemmistöihin ja seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvat ihmiset sekä lapset ja nuoret, vammaiset ihmiset, vanhuksat, alkuperäiskansat (Suomessa saamelaiset), maahanmuuttajat, mielenterveyskuntou-

DE MÄNSKLIGA RÄTTIGHETERNA tillkommer alla. Människorättsfostran bör stödja och främja förverkligandet av de mänskliga rättigheterna och människorättsprinciperna såsom jämlikhet, delaktighet och icke-diskriminering såväl i kunskapsinnehållen som i läroanstalternas verksamhetsmiljö och verksamhetskultur, den digitala verksamhetsmiljön inbegripen. Människorättsutbildningen bör vara tillgänglig för alla. Inklusion bör främjas som huvudsaklig verksamhetsprincip för undervisningen. Det bör dock ske så att behoven och rättigheterna hos elever och studerande med annorlunda inlärningssätt beaktas.

En förutsättning för en människorättsvänlig verksamhetsmiljö är att man i all utbildning systematiskt främjar dels förverkligandet av rättigheterna för individer och grupper som behöver särskilt skydd, dels kännedomen om rättigheterna. Behov av särskilt skydd kan ofta förekomma hos människor som tillhör minoriteter - exempelvis språkliga, kulturella, religiösa, livsåskådningsrelaterade eller sexuella minoriteter och könsminoriteter. Även barn och unga,

tujat, köyhydessä elävät, ihmisoikeuspuolustajat sekä varhaiskasvatus- ja kouluympäristössä erityisesti erilaiset oppijat ja koulukiusatut.

Viranomaisilla ja oppilaitosten johdolla on erityinen vastuu ihmisoikeusystävällisen toimintaympäristön perusedellytysten takaamisessa ja opettajilla käytännön toimeenpanijoina ja esikuvina; vastuu ihmisoikeuksia kunnioittavan toimintaympäristön toteutumisesta kuuluu kuitenkin jokaiselle.

Miksi tätä tarvitaan?

Ihmisoikeuskasvatuksessa on kyse sekä koulutuksen tietosisällöistä että arvopohjasta. Tavoitteena on kasvattaa yksilöitä, jotka tuntevat omat ja toisten ihmisoikeudet, kunnioittavat niitä ja haluavat toimia aktiivisesti niiden edistämiseksi ja puolustamiseksi. On olennaista, että ihmisoikeudet toteutuvat lähtökohtaisesti myös oppilaitosten omassa arjessa.

Tällä hetkellä kaikki lapset ja nuoret eivät voi kouluissa hyvin, oppilaat eivät pysty tarpeeksi vaikuttamaan koulujen arjen toimintaan, eikä esimerkiksi syrjintään ja kiusaamiseen aina puuttua riittävästi. Ihmisoikeuskasvatuksen oppisisällöt ja toimintakulttuuri eivät linkity riittävästi eikä pääsy ihmisoikeusopetukseen toteudu yhdenvertaisesti.

personer med funktionsnedsättning, äldre, urfolk (samerna för Finlands del), invandrare, rehabiliteringsklienter inom mentalvården, människor som lever i fattigdom och människor som försvarare kan vara i behov av särskilt skydd. Inom småbarnsfostran och skolmiljöer har i synnerhet småbarn, elever och studerande med annorlunda inlärningssätt och mobbningsoffer behov av särskilt skydd.

Myndigheterna och läroanstalternas ledning har ett särskilt ansvar när det gäller att garantera grundläggande förutsättningar för en människorättsvänlig verksamhetsmiljö, och lärarna har ett ansvar som praktiska verkstälare och förebilder. Var och en ansvarar ändå för att de mänskliga rättigheterna respekteras i verksamhetsmiljön.

Varför behövs det här?

Människorättsfostran handlar dels om utbildningens kunskapsinnehåll, dels om värdegrunden. Målet är att fostra individer som har kännedom om sina egna mänskliga rättigheter och andras, respekterar dem och aktivt vill främja och försvara dem. Det är väsentligt att utgångspunkten är att de mänskliga rättigheterna förverkligas också i läroanstalternas vardag.

För närvarande mår inte alla barn och unga bra i skolorna. Eleverna har inte tillräckliga möjligheter att påverka skolornas dagliga verksamhet, och det finns fall där t.ex. åtgärderna mot mobbning och diskriminering är otillräckliga. Sambandet mellan kunskapsinnehållet i människorättsfostran och en människorättsvänlig verksamhetsmiljö förs inte fram tillräckligt tydligt, och tillgången till undervisning i de mänskliga rättigheterna är inte jämlik.

Toimenpiteet – Miten tätä edistetään?

- Ihmisoikeuksien ja ihmisoikeusperiaatteiden kunnioittaminen ja noudattaminen tulee kirjata koulutuksen ja kasvatuksen toimintaympäristöä koskeviin tavoitteisiin sekä valtakunnallisissa opetussuunnitelmien perusteissa, paikallisissa opetussuunnitelmissa että oppilaitosten strategioissa ja toimintäsäännöissä.
- Kaikilla koulutusaloilla ja -asteilla tulee aktiivisesti edistää ihmisoikeuksien toteutumista vahvistavaa toimintakulttuuria ja hankkeita, jotka kannustavat oikeuksien kunnioittamiseen ja puolustamiseen.
- Jo olemassa olevissa oppilaitosten toimintakulttuuria uudistavissa ohjelmissa (esim. KiVa koulu, Verso) tulee tehdä näkyväksi niiden linkittyminen perus- ja ihmisoikeuksiin.
- Lapset ja nuoret tulee nähdä ihmisoikeuskasvatuksen voimavarana ja heidän osallisuuttaan tulee tukea ja vahvistaa.
- Oppilaitosten johto tulee vastuuttaa ja sitouttaa ihmisoikeusystävällisen toimintaympäristön edistämiseen.
- Jokaisen kasvattajan ja kouluttajan tulee edistää yhdenvertaisuuden ja osallisuuden toteutumista oppilaitosten toimintakulttuurissa.
- Jokaisen yksilön tulee tunnustaa ja tunnistaa oma vastuunsa ihmisoikeuksien kunnioittavan toimintaympäristön toteutumisesta.

Åtgärder – Hur främja det här?

- Respekt för och iakttagande av de mänskliga rättigheterna och människorättsprinciperna bör skrivas in bland målen för verksamhetsmiljön inom utbildning och fostran samt i de riksfattande läroplansgrunderna, de lokala läroplanerna och i läroanstalternas strategier och verksamhetsregler.
- Inom alla utbildningsområden och på alla utbildningsnivåer bör man aktivt främja både en verksamhetskultur som befäster förverkligandet av de mänskliga rättigheterna och projekt som uppmuntrar till att respektera och försvara rättigheterna.
- Kopplingen mellan befintliga program som utvecklar läroanstalternas verksamhetskultur (t.ex. KiVa Skola, Verso) och de grundläggande fri- och rättigheterna samt de mänskliga rättigheterna bör synliggöras.
- Barn och unga bör ses som en resurs när det gäller människorättsfostran, och deras delaktighet bör stödjas och stärkas.
- Läroanstalternas ledning bör bli ansvarig för och engageras i att främja en människorättsvänlig verksamhetsmiljö.
- Varje fostrare och utbildare bör främja likabehandling och delaktighet i läroanstalternas verksamhetskultur.
- Var och en bör inse och identifiera sitt eget ansvar för att skapa en verksamhetsmiljö som respekterar de mänskliga rättigheterna.

4

Opettajien ja kasvattajien ihmisoikeusosaamista on vahvistettava

Lärarnas och fostrarnas kunskaper i mänskliga rättigheter bör stärkas

OPETTAJILLA JA KASVATTAJILLA tulee kaikilla koulutusaloilla ja -asteilla, oppilaitoksissa ja oppiaineissa olla riittävät perustiedot ihmisoikeuksista sekä arvopohjana että normisisältöinä.

Ihmisoikeuskasvatus ja -koulutus tulee saattaa opettajankoulutuksen pakolliseksi osaksi. Ihmisoikeuskasvatus tulee nähdä opetustyössä positiivisena voimavarana ja opettajat ja kasvattajat ihmisoikeusmyönteisen toimintakulttuurin muutoksen moottoreina ja esimerkin antajina. Oppilaitosten johdolla on erityinen vastuu ihmisoikeusopetuksen edistämisessä ja toteutumisessa.

Opettajat ja kasvattajat tulee sitouttaa ihmisoikeusopetukseen ja -kasvatukseen omien oppisisältöjensä ja -menetelmien kautta.

Varhaiskasvatuksessa ja esi- ja perusopetuksessa keskeistä on lapsen ihmisoikeuksien tunteminen ja kunnioittaminen ja lapsen edun ensisijaisuus.

Perusopetuksessa ja lukioissa tulee vahvistaa sekä luokan- että aineenopettajien ja erityisesti katsomusaineiden, historian ja yhteiskuntaopin opettajien ihmisoikeusosaamista.

Yliopistoissa, ammattikorkeakouluissa, ammatillisissa oppilaitoksissa ja valtion omissa koulutuslaitoksissa tulee varmistaa, että opettajilla on riittävä osaaminen ja soveltavaa tietoa

LÄRARNA OCH FOSTRARNA inom alla utbildningsområden och på alla utbildningsnivåer, vid alla läroanstalter och i alla läroämnen bör ha tillräckliga grundläggande kunskaper om de mänskliga rättigheterna som både värdegrund och norminnehåll. Människorättsfostran och människorättsutbildningen bör bli ett obligatoriskt inslag i lärarutbildningen. Människorättsfostran bör uppfattas som en positiv resurs i undervisningsarbetet, och lärarna och fostrarna bör ses som drivkrafter och efterföljansvärda exempel i fråga om en människorättspositiv verksamhetskultur. Läroanstalternas ledning har ett särskilt ansvar för att främja och genomföra undervisningen om mänskliga rättigheter.

Lärarna och fostrarna bör engageras i människorättsundervisningen och människorättsfostran genom kunskapsinnehållen och undervisningsmetoderna. Det centrala inom småbarnsfostran, förskoleundervisningen och den grundläggande utbildningen är såväl kännedom om och respekt för barnets mänskliga rättigheter som att barnets bästa är primärt. Inom den grundläggande utbildningen och i gymnasiet bör det människorättskunnande som klass- och ämneslärarna och i synnerhet lärarna i livsåskådningsämnen, historia och samhällslära har stärkas. Vid universiteten, yrkeshögsko-

vähintäänkin ammattialansa kannalta keskeistä ihmisoikeuskysymyksistä. Vapaan sivistystyön ja aikuiskoulutuksen opettajilla tulee olla perustiedot ihmisoikeuksista ja valmiudet ihmisoikeuksien edistämiseen oman opetusensa toimintaympäristössä.

Miksi tätä tarvitaan?

Opettajien ja kasvattajien rooli ihmisoikeuskoulutuksen ja -kasvatuksen toteuttajina ja kehittäjinä on keskeinen. Onnistuakseen tässä tehtävässä he tarvitsevat oppilaitosten johdon tuen sekä tiedollisia, taidollisia ja toiminnallisia valmiuksia, joiden avulla edistää ihmisoikeustietoutta ja rakentaa ihmisoikeusmyönteistä toimintakulttuuria niin kouluissa kuin koulujen ja kotien välisessä yhteistyössä.

Opettajien koulutuksessa tätä roolia ei toistaiseksi ole riittävästi huomioitu, eivätkä opettajat koe opetussuunnitelman arvopohjaa riittävän velvoittavana. Yliopistoissa ihmisoikeuksiin liittyvää opetusta on saatavilla lähinnä oikeustieteellisissä tiedekunnissa. Kasvatustieteellisissä tiedekunnissa tarjonta on vähäistä, lapsen oikeuksia lukuun ottamatta, eikä yhdessäkään ole tarjolla kaikille pakollista opetuskokonaisuutta ihmisoikeuksista. Yliopistojen ulkopuolisessa opettajien ja kasvattajien koulutuksessa tilanne on vielä heikompi.

lorna, yrkesläroanstalterna och statens egna utbildningsanstalter bör det säkerställas att lärarna har tillräckligt kunnande och tillämpad kunskap om åtminstone de människorättsfrågor som är centrala inom respektive yrkesområde. Lärarna inom det fria bildningsarbetet och vuxenutbildningen bör ha grundläggande kunskaper om de mänskliga rättigheterna och beredskap att främja de mänskliga rättigheterna genom sin egen undervisning.

Varför behövs det här?

Lärarnas och fostrarnas roll i att genomföra och utveckla människorättsutbildningen och människorättsfostran är central. För att lyckas med uppgiften behöver de stöd från läroanstaltsledningen samt kunskaper och färdigheter, däribland verksamhetsinriktade färdigheter, med vars hjälp de kan främja kännedomen om de mänskliga rättigheterna och bygga upp en människorättspositiv verksamhetskultur, såväl i skolorna som i samarbetet mellan skolorna och hemmen.

I lärarutbildningen har den här rollen hittills inte beaktats tillräckligt, och lärarna upplever inte att läroplanens värdegrund är tillräckligt bindande. Vid universiteten erbjuds undervisning om de mänskliga rättigheterna närmast vid de juridiska fakulteterna. Vid de pedagogiska fakulteterna är utbudet litet, bortsett från barnets rättigheter, och inte en enda av de pedagogiska fakulteterna erbjuder en sådan studiehelhet om mänskliga rättigheter som är obligatorisk för alla studerande. Inom den utbildning för lärare och fostrare som ges utanför universiteten är situationen ännu sämre.

Toimenpiteet – Miten tätä edistetään?

- Kasvatustieteellisissä tiedekunnissa ja muissa opettajankoulutusta antavissa laitoksissa opettajien perus- ja täydennyskoulutukseen tulee lisätä ihmisoikeudet (arvot, normit, mekanismit, toimintaympäristö ja voimaannuttaminen) ja ihmisoikeusopetus kaikille pakollisena sisältönä.
- Opettajien ja kasvattajien koulutuksessa tulee vahvistaa eri toimijoiden välistä yhteistyötä ja erityisesti yhteistyötä kasvatustieteellisten ja oikeustieteellisten tiedekuntien välillä.
- Opettajien ja kasvattajien jo olemassa olevissa opetussisällöissä tulee tehdä näkyväksi niiden linkittyminen perus- ja ihmisoikeuksiin, ja toisaalta kirkastaa erot lähikäsitteisiin kuten demokratia-, globaali- ja kansainvälisyyskasvatukseen.
- Lapsen oikeuksien tulee olla keskiössä varhaiskasvattajien ja opettajien koulutuksessa. Koko ihmisoikeuksien kokonaisuus on kuitenkin huomioitava ja panostettava ihmisoikeuksien edistämiseen kasvatuksen ja koulutuksen toimintaympäristössä ja -kulttuurissa.
- Kouluttajien koulutukseen ja kohde-ryhmäkohtaisten tietosisältöjen ja opetusmenetelmien opettamiseen on kiinnitettävä erityistä huomiota.

Åtgärder – Hur främja det här?

- Vid de pedagogiska fakulteterna och de övriga inrättningar som ger lärarutbildning bör man komplettera grundutbildningen och fortbildningen för lärare med utbildning om de mänskliga rättigheterna (värden, normer, mekanismer, verksamhetsmiljö och egenmakt) och med människorättsundervisning som ett obligatoriskt innehåll.
- I utbildningen för lärare och fostrare bör man stärka samarbetet mellan olika aktörer och speciellt samarbetet mellan de pedagogiska och de juridiska fakulteterna.
- I de befintliga studieinnehåll som lärare och fostrare använder bör sambandet mellan innehållet och de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna klargöras. Samtidigt bör man klargöra skillnaderna gentemot närbesläktade begrepp såsom demokratifostran, global fostran och fostran till internationalism.
- Utbildningen för småbarnsfostrare och lärare bör fokusera på barnets rättigheter. Mänskliga rättigheterna som helhet bör ändå beaktas, och man bör satsa på att främja de mänskliga rättigheterna i den verksamhetsmiljö och verksamhetskultur som råder inom fostran och utbildningen.
- Särskild vikt bör fästas vid utbildningen för utbildare och vid att lära ut målgrupps-specifika kunskapsinnehåll och undervisningsmetoder.

5

Viranhaltijoiden ja muiden julkisia tehtäviä hoitavien ihmisoikeusosaaminen on varmistettava

Det bör säkerställas att tjänsteinnehavare och andra som sköter offentliga uppdrag har tillräckligt människorättskunnande

KAIKKIEN VALTION JA KUNTIEN viranhaltijoiden ja muiden julkisia tehtäviä hoitavien ihmisoikeusosaaminen on varmistettava tarjoamalla riittävä koulutusta. Kaikilla viranhaltijoilla tulee olla perustiedot ihmisoikeuksista ja erityisosaamista oman hallinnonalansa ihmisoikeuskysymyksistä. Myös lainsäätäjille tulee tarjota ihmisoikeuskoulutusta.

Ihmisoikeuskoulutus on integroitava viranhaltijoiden ja muiden julkisia tehtäviä hoitavien perehdyttämis- ja täydennyskoulutukseen. Myös kunnallisten luottamushenkilöiden ihmisoikeusosaamista on vahvistettava.

Miksi tätä tarvitaan?

Viranhaltijat ovat avainasemassa perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen kannalta, erityisesti niitä koskevan ohjauksen, toimeenpanon ja valvonnan osalta.

Julkisen vallan käyttäjinä viranhaltijoiden velvoite ihmisoikeuksien toteuttamiseen on johdettavissa suoraan ihmisoikeussopimuksista. Tämä velvoite on kirjattu myös perustuslakiin,

MÄNNISKORÄTTSKUNNANDET hos alla statliga och kommunala tjänsteinnehavare och hos andra som sköter offentliga uppdrag bör säkerställas genom tillräcklig utbildning. Alla tjänsteinnehavare bör ha grundkunskaper om de mänskliga rättigheterna och specialkunnande i fråga om människorättsfrågorna inom det egna förvaltningsområdet. Också lagstiftarna bör erbjudas människorättsutbildning.

Människorättsutbildningen bör integreras i introduktionsutbildningen och fortbildningen för tjänsteinnehavare och andra som sköter offentliga uppdrag. Det gäller också att stärka de kommunala förtroendevaldas människorättskunnande.

Varför behövs det här?

Tjänsteinnehavarna spelar en nyckelroll när det gäller att förverkliga de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna, särskilt vad gäller styrningen, genomförandet och övervakningen av dem.

Skyldigheten för tjänsteinnehavare som utö-

jonka 22 § mukaan julkisen vallan on turvattava perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen. Ilman riittävää ihmisoikeusosaamista tämän velvoitteen toimeenpanolle ei ole edellytyksiä.

Velvoite järjestää viranhaltijoille riittävää ihmisoikeuskoulutusta löytyy useista kansainvälisistä ihmisoikeusasiakirjoista. Tarpeeseen vahvistaa suomalaisten viranhaltijoiden ihmisoikeusosaamista on kiinnitetty useasti huomiota niin kansallisissa kuin kansainvälisissä yhteyksissä. Siihen viitataan myös hallituksen perus- ja ihmisoikeustoimintaohjelmassa.

var offentlig makt att förverkliga de mänskliga rättigheterna kan härledas direkt ur mänskörättskonventionerna. Skyldigheten har också skrivits in i 22 § i grundlagen, där det föreskrivs att det allmänna skall se till att de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna tillgodoses. Om mänskörättskunnandet inte är tillräckligt saknas förutsättningar att fullgöra den här skyldigheten.

Skyldigheten att anordna tillräcklig mänskörättsutbildning för tjänsteinnehavare nämns i flera internationella mänskörättsdokument. Behovet av att stärka de finländska tjänsteinnehavarnas mänskörättskunnande har ofta uppmärksammats i såväl nationella som internationella sammanhang. Hänvisningar till det här behovet förekommer också i den nationella handlingsplanen för grundläggande och mänskliga rättigheter.

Toimenpiteet – Miten tätä edistetään?

- Ihmisoikeudet tulee ottaa osaksi kaikkien valtion omien koulutuslaitosten opetusta.
- Ihmisoikeusopintokokonaisuus tulee sisällyttää valtion viranhaltijoiden perehdyttämishjelmaan, nk. Valtioneuvostopassiin, ja integroida hallintoalakohtaisiin täydennyskoulutuksiin.
- Ihmisoikeuskoulutus tulee sisällyttää kunnallisille viranhaltijoille, muille julkisia tehtäviä hoitaville ja luottamushenkilöille tarjottavaan perehdyttämisen ja täydennyskoulutustarjontaan.
- Kuntaliiton tulee selvittää mikä sen rooli voisi olla kunnallisten viranhaltijoiden ja muiden julkisia tehtäviä hoitavien sekä luottamushenkilöiden ihmisoikeuskoulutuksen edistämisessä.

Åtgärder – Hur främja det här?

- De mänskliga rättigheterna bör tas med i undervisningen vid alla statens egna utbildningsanstalter.
- En studiehelhet som handlar om de mänskliga rättigheterna bör införlivas med introduktionsprogrammet för statliga tjänsteinnehavare, det s.k. Statsrådspasset, och integreras i de förvaltningsområdesspecifika fortbildningarna.
- Människörättsutbildning bör ingå i introduktionsutbildningen och fortbildningen för kommunala tjänsteinnehavare, andra som sköter offentliga uppdrag och förtroendevalda.
- Kommunförbundet bör klarlägga vilken roll förbundet skulle kunna spela vid främjandet av mänskörättsutbildningen för kommunala tjänsteinnehavare, andra som sköter offentliga uppdrag och för förtroendevalda.

6

Ihmisoikeusoppimateriaaleja ja -opetusmenetelmiä on kehitettävä

Läromedel och undervisningsmetoder i mänskliga rättigheter bör utvecklas

KAIKKIEN OPPIMATERIAALIEN ja -menetelmien ihmisoikeusperustaisuutta on kehitettävä. Myös ihmisoikeuskoulutuksen ja -kasvatuksen eri koulutusaloille ja -asteille ja oppimisympäristöihin soveltuvia oppimateriaaleja ja -menetelmiä on kartoitettava, jaettava nykyistä tehokkaammin ja kehitettävä.

Materiaalien ja opetusmenetelmien kehittämisessä on huomioitava ihmisoikeusasiantuntijoiden, opettajien ja opiskelijoiden näkökulma ja hyödynnettävä heidän asiantuntemustaan.

Ajantasaista ihmisoikeustietoa ja tietopalveluita tulee olla saatavilla ainakin suomeksi ja ruotsiksi, saamen kielillä, romanikielellä ja viittomakielellä helposti saavutettavassa ja sovellettavassa muodossa ja erilaisia kohderyhmiä varten räätälöityinä.

Ihmisoikeuskasvatusta ja -koulutusta tarjoavien tahojen ja toimijoiden (viranomaiset, opettajat ja kasvattajat, kasvatus- ja ihmisoikeusalojen asiantuntijat, kansalaisjärjestöt) välistä yhteistyötä, koordinaatiota, tietojen vaihtoa sekä hyvien käytäntöjen kartoittamista ja jakamista on tuettava ja vahvistettava.

DET MÄNNISKORÄTTSBASERADE perspektivet i alla läromedel och undervisningsmetoder bör utvecklas. Det gäller också att kartlägga läromedel och undervisningsmetoder inom människorättsutbildningen och människorättsfostran som är tillämpbara för olika utbildningsområden och utbildningsnivåer samt för olika lärmiljöer. Läromedlen och utbildningsmetoderna bör också spridas effektivare än nu och utvecklas.

När läromedlen och undervisningsmetoderna utvecklas är det nödvändigt att beakta människorättsexperternas, lärarnas och de studerandes synpunkter och att ta vara på deras sakkunskap. Aktuell information om de mänskliga rättigheterna och informationstjänster bör tillhandahållas på åtminstone finska, svenska, samiska, romani och teckenspråk i lättillgänglig och lättillämplig form, och informationen bör skraddarsys för olika målgrupper.

Samarbetet, samordningen och informationsutbytet mellan olika instanser och aktörer som tillhandahåller människorättsfostran och människorättsutbildning (myndigheter, lärare, fostrare, sakkunniga inom fostran och mänskliga rättigheter, frivilligorganisationer) bör stödjas och stärkas. Detsamma gäller kartläggningen och spridningen av bästa praxis.

Miksi tätä tarvitaan?

Koulutuksen toteutumisen edellytykset ovat heikot ilman koulutussektori- ja oppiainekohtaisesti määriteltyjä minimisisältöjä ja niitä vastaavia oppimateriaaleja. Kohderyhmän tarpeita vastaavien opetusmateriaalien ja -menetelmien käyttö on paras tae oppimistavoitteiden toteutumiselle. Tällä hetkellä sopivia aineistoja on eri koulutussektoreilla käytössä hyvin vaihtelevasti.

Ihmisoikeuskoulutuksen ja -kasvatuksen kehittäminen koko koulutusjärjestelmän kattavaksi ja eri kohderyhmille soveltuvaan edellyttää materiaalien ja menetelmien saattamista tavoitteiden tasalle.

Toimenpiteet – Miten tätä edistetään?

- Oppimateriaaleja ja -menetelmiä tulee kehittää ihmisoikeusperustaisiksi.
- Kansallisia ja kansainvälisiä, kuten YK:n ja Euroopan neuvoston ihmisoikeusoppimateriaaleja ja -menetelmiä tulee hyödyntää ja materiaaleja ja menetelmiä kehittää sekä yleisellä että koulutusala- ja -astekohtaisella tasolla.
- Oppimateriaalien rinnalle tulee kehittää opettajien oppaita.
- Ihmisoikeuskasvatusta ei pidä rajata opetuksen teoriasisältöihin, vaan se tulee sisällyttää myös käytännön opetusjaksoihin.
- Toiminnallisia menetelmiä tulee kehittää tiedollisten rinnalle ihmisoikeusmyönteisen toimintakulttuurin edistämiseksi.
- Ihmisoikeustietopalveluja sekä viranhaltijoiden että kansalaisten käyttöön tulee kehittää ja ylläpitää ja olemassa olevia tietopalveluja vahvistaa ihmisoikeuksien osalta.

Varför behövs det här?

Förutsättningarna för att genomföra utbildning är svaga, om det saknas minimiinhåll som fastställts för var och en utbildningssektor och vart och ett läroämne samt motsvarande läromedel. Den bästa garantin för att kunskapsmålen nås är att undervisningsinhåll och undervisningsmetoder som motsvarar målgruppens behov används. För närvarande varierar tillgången till lämpliga läromedel kraftigt från en utbildningssektor till en annan.

För att människorättsutbildningen och människorättsfostran skall utvecklas till att omspänna hela utbildningssystemet och lämna sig för olika målgrupper behöver läromedlen och metoder omarbetas så att de är i linje med målen.

Åtgärder – Hur främja det här?

- Läromedlen och undervisningsmetoderna bör utvecklas så att de blir människorättsbaserade.
- Nationella och internationella läromedel och undervisningsmetoder som tar fasta på de mänskliga rättigheterna bör utnyttjas, och läromedel och metoder bör utvecklas både generellt och specifikt för olika utbildningsområden och utbildningsnivåer.
- Lärarhandböcker bör utvecklas jämsides med läromedlen.
- Människorättsfostran bör inte vara enbart teoretisk. Den bör ingå också i de praktiska studieperioderna.
- Praktiskt betonade metoder bör utvecklas vid sidan av kunskapsinriktade för att en människorättspositiv verksamhetskultur skall främjas.
- Sådana informationstjänster om mänskliga rättigheter som är avsedda för både tjänsteinnehavare och medborgare bör utvecklas och upprätthållas, och befintliga informationstjänster bör stärkas.

7

Ihmisoikeuskasvatusta, -opetusta, -oppimista ja -osaamista on arvioitava

Undervisningen och fostran i mänskliga rättigheter samt människorättskunnande bör följas upp, utvärderas och utvecklas

TIETOA IHMISOIKEUSKOULUTUKSESTA ja -kasvatuksesta sekä niiden tuloksellisuudesta tulee kerätä säännöllisesti ja systemaattisesti. Toimeenpanoa tulee arvioida säännöllisesti ihmisoikeuskasvatuksen määritelmän koko sisällön osalta.

Arviointia tulee tehdä sekä kvantitatiivisesti että kvalitatiivisesti. Arvioinnin on vastattava kysymykseen siitä, onko kohderyhmien ihmisoikeustietoisuus lisääntynyt ja ovatko yksilöt voimaantuneet toimimaan omien ja muiden oikeuksien edistämiseksi ja puolustamiseksi.

Näiden tavoitteiden saavuttamisen arvioinnin tulee sisältyä myös kurssi-arviointeihin ja loppututkintoihin. Ihmisoikeuskasvatuksen sisältöä, laajuutta ja tavoitteiden saavuttamista on arvioitava monipuolisesti myös tieteellisessä tutkimuksessa, erityisesti oikeustieteen ja kasvatustieteen alueella.

UPPGIFTER OM människorättsutbildningen och människorättsfostran samt om dess resultat bör samlas in regelbundet och systematiskt. Genomförandet bör utvärderas regelbundet när det gäller hela innehållet i definitionen av vad människorättsfostran är. Utvärderingen bör vara både kvantitativ och kvalitativ. Den bör svara på frågan om målgruppernas medvetenhet om de mänskliga rättigheterna har ökat och om individernas egenmakt har tilltagit så att individerna känner att de kan främja och försvara sina egna rättigheter och andras.

Utvärdering av måluppfyllelsen bör ingå också i kursutvärderingar och slutexamina. Innehållet i och omfattningen av människorättsfostran samt måluppfyllelsen bör bedömas allsidigt också på vetenskaplig väg, särskilt i juridisk och pedagogisk forskning.

Miksi tätä tarvitaan?

Ihmisoikeuskasvatuksen ja -koulutuksen toimeenpano on valtion ihmisoikeusvelvollisuus, jonka tavoitteiden toteutumista tulee säännönmukaisesti seurata ja arvioida myös kansallisella tasolla. Tulosten seuranta ja arviointi myös luovat pohjan koulutuksen edelleen kehittämiselle.

Toimenpiteet – Miten tätä edistetään?

- Ihmisoikeuskoulutusta ja -kasvatusta koskeva tiedonkeruuvollisuus tulee määritellä ja sen vastuutahot nimetä.
- Säännöllinen arviointi tulee ulottaa sekä opetukseen että oppimiseen, sekä teoriaan että käytännön opetusjaksoihin.
- Koulutuksen arviointineuvoston tulee ottaa vastuu myös ihmisoikeuskoulutuksen ja -kasvatuksen arvioinnista.

Varför behövs det här?

Staten är skyldig att genomföra människorättsfostran och människorättsutbildning. Måluppfyllelsen bör regelbundet följas och utvärderas också på det nationella planet. Resultatuppföljningen och resultatutvärderingen ligger till grund för att vidareutveckla utbildningen.

Åtgärder – Hur främja det här?

- Skyldigheten att samla in uppgifter om människorättsutbildningen och människorättsfostran bör definieras. Det bör också anges vem som har ansvar för att samla in uppgifterna.
- Både undervisningen och lärandet bör utvärderas regelbundet, och utvärderingen bör omfatta såväl teoretiska som praktiska studieperioder.
- Rådet för utbildningsutvärdering bör ansvara också för utvärdering av människorättsutbildningen och människorättsfostran.

IHMISOIKEUSKESKUS
MÄNNISKORÄTTSCENTRET
HUMAN RIGHTS CENTRE

00102 Eduskunta, Helsinki
www.ihmisoikeuskeskus.fi

00102 Riksdagen, Helsingfors
www.manniskorattscentret.fi